

Monumentnummer*: 530906

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 21
F 033 421 77 99
E info@cultureelerfgoed.nl

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 19 oktober 2009
Kadaster deel/nr: 57303/44

Monumentnaam**

Nationaal Monument

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Amsterdam	Amsterdam	Noord-Holland

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
Amsterdam	TO Paleis op de Dam

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>
Amsterdam	G			6927
Amsterdam	G			6926
Amsterdam	G			6925

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding

In opdracht van het Nationaal Comité voor Oorlogsmonumenten in 1949-1956 uitgevoerd HERDENKINGSMONUMENT MET TWEE LEEUWEN door J.J.P Oud, beeldhouwer J.A. Rädcker en diens zoon J.W. Rädcker ter herdenking van de Nederlandse oorlogsslachtoffers (1940-1945). De reliëfs zijn van de hand van P. Gregoire. De latijnse tekst aan de voorzijde is van J.P. Meerwaldt, de tekst boven de urnen aan de achterzijde van Anthonie Donker en de dichtregels van A. Roland Holst. De belettering van de dichtregels is van J. van Krimpen. Het naar het Paleis op de Dam toegekeerde Nationaal Monument is als zodanig ingehuldigd door koningin Juliana op 4 mei 1956. In 1997 is het monument gerestaureerd en is het beeldhouwwerk geïmpregneerd volgens de Ibach-methode. De bakstenen kern van de pyloon is toen geheel opnieuw opgebouwd.

Omschrijving

Het vrijstaande herdenkingsmonument staat op het Damplein tegenover het Paleis op de Dam en is er met de

voorzijde naartoe gekeerd. Het bestaat uit een 22 meter hoge conische pyloon met beelden aan voor- en zijkanten en reliëfs van duiven aan de achterzijde. Aan de achterzijde wordt het omsloten door een halfronde urnenmuur bevattende een urn van iedere provincie, later aangevuld met een urn uit Indonesië. De provincies worden aangegeven door bebeeldhouwde wapenschilden.

Langs de bovenrand van de muur is een tekstregel uitgehakt. Op de muur aan de binnenzijde de dichtregels van de hand van Adriaan Roland Holst die verwijzen naar de schepping en de vrijheid: "NIMMER, VAN ERTS TOT AREND, WAS ENIG SCHEPSEL VRIJ ONDER DE ZON, NOCH DE ZON ZELVE, NOCH DE GESTERNTEN. MAAR GEEST BRAK WET EN STELDE OP DE GESLAGEN BRES DE MENS. UIT DIE EERSTELING DAALDEN DE ONTELBAREN. DUCHTEND ZIJN HOGE BLIK DEINSDEN HUN ZWERMEN BINNEN DE WET TERUG EN WERDEN VOLKEN EN STONDEN ELKANDER NAAR HET LEVEN, ONDER NACHTGEWOLKTEN VERWARD TREURSPEL, DAT WERELD HEET. SINDSDIEN WERD GEEN MENS VRIJ DAN ONTBODEN VAN BOVEN ZIJN DAK, GEEN VOLK DAN BEHEERST VAN BOVEN ZIJN TORENS. BLIJVE ONS DAT BIJ, VERLOST ALS WIJ WERDEN UIT HET SCHRIKBEWIND VAN EEN ONDERWERELD. NIET ONBEHEERST, DOCH ENKEL BEHEERST VAN BOVEN DE WERELD BLIJFT VRIJHEID ONS DEEL".

De Latijnse tekst op de voorzijde van het herdenkingsmonument is van dr. J.P. Meerwaldt: "HIC UBI COR PATRIAE MONUMENTUM CORDIBUS INTUS QUOD GESTANT CIVES SPECTET AD ASTRA DEI."

Op de achterzijde boven de nissen met de urnen staat een vers van Anthonie Donker (pseudoniem voor prof. dr. N.A. Donkersloot): "AARDE, DOOR HET OFFER GEWIJD, SAMENGEBRACHT UIT GANS HET LAND, TEKEN TOT IN VERREN TIJD VAN HEUGENIS EN VASTEN BAND."

Het monument staat op een oplopende reeks van 6 concentrische treden. Op circa 8 meter vóór de concentrische treden, aan de westzijde, zijn twee leeuwen op ronde sokkels geplaatst, kijkend richting het Paleis. Tussen de leeuwen onderling zit een afstand van circa 33 meter. De leeuwen zijn uitgevoerd in massief travertin. De pyloon bestaat uit een bakstenen en betonnen kern waaraan travertin platen zijn opgehangen. De centrale beeldengroep van geketende mannen verbeeldt het lijden van het volk, geflankeerd door beelden die het arbeiders- en intellectuelenverzet symboliseren. Het hierboven geplaatste beeld van moeder met kind gedenkt de bevrijding en kijkt naar een toekomst zonder oorlog. Ook de duiven symboliseren vrijheid. In de twaalf ingemetselde urnen bevindt zich de aarde van fusilladeplaatsen en erebegraafplaatsen uit de Nederlandse provincies en Indonesië. De cirkelvormige treden van basaltblokken met opsluitband van beton geven het monument symbolisch vaste voet op de Dam en dienen er tegelijkertijd voor te zorgen dat het monument met gepast respect wordt benaderd. Vanaf het monument loopt een brede strook lichtere basaltblokken van de hoogste naar de laagste trede richting de Dam, waardoor het effect van een looper wordt verkregen.

De situering van het monument is destijds gekoppeld aan de stedenbouwkundige herinrichting van dit, oostelijk, gedeelte van de Dam (voorheen bekend als Vijgendam). Door de centrale plaatsing is het monument onderdeel van een plein dat wordt gezien als het hart van Amsterdam. Tevens fungeert het als visuele tegenhanger van het er tegenover liggende Paleis. De locatie is bovendien bedoeld om het monument een onderdeel te laten zijn van een levend plein en als actieve herinneringsopdracht op te laten nemen in het collectieve geheugen van de bevolking.

Waardering

Het monument is van algemeen belang - vanwege de bijzondere cultuurhistorische betekenis als nationaal eenheidssymbool; - vanwege de historische herinneringswaarde die aan de oorspronkelijke functie is verbonden als

oorlogsgedenkteken en dat inmiddels een ruimere symbolische waarde heeft gekregen ter herinnering aan vrede en vrijheid in het algemeen; - vanwege de markante plaats in het naoorlogse oeuvre van J.J.P. Oud en - J.A. Rädecker; - vanwege de stedenbouwkundige situering tegenover en symbolische relatie met het Paleis op de Dam waarvandaan de jaarlijkse herdenkingsrituelen aanvangen.

Hoofdcategorie

Voorwerpen op pleinen en dergelijke

Subcategorie

Gedenkteken(D)

Functie

Gedenkteken(D6)